

КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ УКРАЇНСЬКОГО ТА ФІНСЬКОГО ДОСВІДУ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Здійснено порівняльний аналіз українського та фінського досвіду професійної підготовки вчителів іноземних мов. Виявлено спільні та відмінні аспекти щодо процесу професійної підготовки вчителів іноземних мов та запропоновано методичні рекомендації, які слугуватимуть підвищенню ефективності процесу підготовки українських учителів з урахуванням кращих надбань фінської системи підготовки вчителів-мовників.

Ключові слова: порівняльний аналіз, підвищення якості підготовки учителів іноземних мов, методичні рекомендації.

Постановка проблеми

Вступ. Сьогодні багато країн світу звертаються до досвіду Фінляндії, яка за даними доповіді МакКінзі та Компанії «Як виходять вперед найкращі освітні системи світу» є однією з найкращих систем у міжнародному освітньому просторі. Фінів вважають справжніми «зірками глобальної освіти», їхній досвід у галузі освіти ретельно аналізується світовою освітньою громадськістю. Серед країн Євросоюзу панує думка, що освітня система Фінляндії повинна стати ядром загальноєвропейської.

Професія педагога, зокрема учителі іноземної мови, наразі є однією з високоцінованих і поважних у Фінляндії і розглядається як високостатусна професія в очах широкої громадськості.

Аналіз останніх досліджень. У вітчизняній педагогіці проблема професійної підготовки вчителя іноземної мови, яка відповідала б вимогам сучасності, широко обговорюється на сторінках наукової літератури (О. Бігич, І. Бім, Н. Бориско, О. Миролюбов, С. Ніколаєва, Ю. Пассов, В. Плахотник, С. Роман, Н. Складенко, Є. Соловова, О. Петрашук, Н. Бражник та багато ін.). Вітчизняні дослідники займаються проблемою підготовки майбутніх учителів іноземної мови у вищому навчальному закладі в Україні та пропонують науковий аналіз праці вчителя, виявляють основні складові його професійної діяльності. У цьому контексті досвід фінської моделі професійної підготовки вчителів іноземних мов є надзвичайно вагомим і вартим уваги.

Мета статті — здійснити порівняльний аналіз процесу професійної підготовки вчителів іноземних мов в Україні та Фінляндії, запропонувати шляхи підвищення ефективності процесу профпідготовки вчителів іноземних мов у системі вищої освіти України.

Виклад основного матеріалу

Порівняльний аналіз особливостей професійної підготовки вчителів іноземних мов у вищих навчальних закладах Фінляндії й України здійснено на структурному, організаційному і змістовому рівнях за такими позиціями: 1) навчальні заклади, які готують учителів іноземних мов; 2) освітньо-кваліфікаційні рівні; стандарти підготовки вчителів іноземних мов; 3) структура підготовки; принципи розроблення навчальних програм; 4) статус учителя в обох країнах; 5) засади профвідбору та професійного зростання; 6) зміст чинних навчальних програм професійної підготовки вчителів у восьми університетах та провідних українських вищих навчальних закладах, методи навчання; 7) методи контролю; 8) методи викладання іноземних мов в обох країнах.

В Україні теоретична та практична підготовка передбачається формування належного рівня професійної готовності майбутнього вчителя іноземної мови до здійснення педагогічної діяльності у системі вищої освіти України.

Для успішного виконання вищезазначеного завдання учитель опановує предметно-методичну підготовку навчання іноземних мов протягом п'яти років. Тривалість підготовки бакалавра з урахуванням особливостей спеціальностей становить тричотири роки (240 кредитів), магістра — півтора-два роки (300 кредитів). Форма підго-

товки контрактна та бюджетна [7]. У нашій країні підготовку вчителів іноземних мов здійснюють близько 30 навчальних закладів III та IV рівнів акредитації.

Згідно з кваліфікацією, вчитель іноземної мови в Україні може здійснювати такі види професійної діяльності: навчання іноземної мови, виховання, освіту та розвиток учнів засобами іноземної мови на уроці та в позакласній роботі; навчання іноземної мови з урахуванням професійної орієнтації; навчання літератури країни, мова якої вивчається, науково-технічного перекладу, країнознавства; науково-методичну й організаційно-методичну роботу із запровадженням у навчальний процес нових інформаційних технологій навчання іноземних мов, зокрема інтенсивних методів навчання, індивідуалізованого навчання тощо; економіко-управлінську діяльність; виховну діяльність; навчально-методичну роботу (у школі, районі, області/місті) — з вивчення, узагальнення та розповсюдження нових інформаційних технологій навчання іноземних мов; пропаганду психолого-педагогічних знань серед батьків та населення [7, 8–9].

Фахова підготовка українського вчителя іноземних мов передбачає набуття студентами теоретичних знань зі спеціальності, формування практичних умінь і навичок, необхідних для здійснення професійної діяльності. До її змісту входять:

1) фундаментальні навчальні дисципліни (вступ до мовознавства, загальне мовознавство, латинська мова, історія мови, зарубіжна література);

2) навчальні дисципліни фахового спрямування (практика усного та писемного мовлення, практична і теоретична граматики, практична і теоретична фонетика, лексикологія, країнознавство тощо);

3) навчальні дисципліни з методики викладання іноземної мови (методика викладання іноземної мови, позакласна робота з іноземної мови тощо).

Усі цикли підготовки (гуманітарний, фундаментальний, професійний) майбутнього викладача іноземних мов пов'язані з науковою роботою. Майбутній викладач має постійно працювати над самовдосконаленням і самоосвітою, що забезпечить формування його особистості. Фахова підготовка магістрів здійснюється на базі значної кількості курсів за вибором. Магістр готується до викладання іноземної мови в різних за напрямками навчальних закладах.

Методична підготовка майбутнього вчителя є системостворювальним чинником професійної підготовки. Вона забезпечується вивченням циклу навчальних дисциплін (методики викладання іноземної мови), спецкурсів і спецсеминарів; участю студентів у науково-дослідній і науково-методичній роботі та педагогічній практиці [6; 7].

Головною метою навчальних курсів з методики іноземної мови є формування й удосконалення методичної компетенції, підґрунтя якої складають знання методологічних і теоретичних основ методики навчання мови, концептуальних основ, структури й змісту засобів навчання (підручників, навчальних посібників тощо), умінь застосовувати знання мови в педагогічній діяльності, виконувати основні професійно-методичні функції (комунікативно-навчальну, розвивальну, гностичну та ін.).

Продовження методичної підготовки триває на ступені магістратури. Підготовка магістрів реалізується упровадженням інтегрованих навчальних курсів, які забезпечують системність в оволодінні навчальними дисциплінами, що, у свою чергу, сприяє уникненню повторів навчального матеріалу, поліпшенню організації навчально-виховного процесу, а також упровадженню новітніх технологій навчання іноземної мови [5].

Органічною складовою професійної підготовки майбутніх науково-педагогічних працівників в Україні є педагогічна практика, мета якої поглибити теоретичні знання упровадженням їх у практику; сформувати в майбутніх викладачів уміння та навички практичної викладацької діяльності у вищій школі; сформувати та розвинути методичні вміння й навички викладання іноземних мов; сформувати творчий підхід до праці викладача [4].

Під час проходження практики студенти ознайомлюються та виконують різнобічні функції вчителя іноземної мови та класного керівника, а також беруть участь у суспільно-корисній роботі школи [7].

Порівняльний аналіз організаційного рівня професійної підготовки учителя іноземної мови у вищих навчальних закладах Фінляндії та України схематично представлено у табл. 1.

Таблиця 1

Організаційний рівень професійної підготовки вчителів іноземних мов у ВНЗ Фінляндії й України: спільне та відмінне

Фінляндія	Україна
Заклади, які забезпечують підготовку вчителів іноземних мов	
<ul style="list-style-type: none"> Університети 	<ul style="list-style-type: none"> Педагогічні коледжі (училища); педагогічні академії; педагогічні університети; класичні університети; інші вищі навчальні заклади (за умови виконання ними стандартів вищої освіти з педагогічних спеціальностей)
Форма оплати навчання	
Бюджетна	Бюджетна, контрактна
Освітньо-кваліфікаційні рівні	
Бакалавр — 3 роки (180 кредитів); магістр — 2 роки (300–350 кредитів)	Бакалавр — 4 роки (240 кредитів); спеціаліст — 1 рік; магістр — 1 рік (300 кредитів)
Структура підготовки	
Двопредметна спеціалізація	Двопредметна спеціалізація
Статус педагогічної кафедри	
Провідна в університетах	Другорядна у ВНЗ, які здійснюють фахову підготовку вчителів-мовників

Загально-методична підготовка майбутнього вчителя іноземної мови у вищих навчальних закладах України відбувається на лекціях, семінарсько-практичних заняттях і в самостійній роботі. Контроль має здебільшого поточний характер, а перевага надається контролю професійних знань із залученням елементів самоконтролю. Засвоєння теоретичного матеріалу є складовою заліку [2].

Фахова підготовка майбутнього вчителя іноземної мови характеризується варіативністю форм, методів та підходів:

- поєднання лекційних занять із семінарсько-практичними і лабораторними. Досягнення студентів контролюються поточно, а також підсумково — під час заліку;
- закінчення курсу лекцій і семінарсько-практичних занять з написанням письмової контрольної роботи, яка містить теоретичні та практичні завдання для рубіжного контролю рівня сформованості професійних знань і умінь студентів;
- проходження педагогічної практики в школі, відвідання факультативів, написання курсової або бакалаврської роботи з методики викладання іноземних мов, складання семестрового і державного іспитів, тобто здійснюються різні види контролю — поточний, тематичний, рубіжний, підсумковий;
- проходження спецкурсів з питань особливостей навчання іноземної мови на останньому етапі навчання, написання дипломних робіт. Контролюючими заходами є заліки та державний іспит або захист дипломної роботи. Особливого значення набуває самоконтроль з метою самооцінки рівня володіння теорією методики викладання іноземних мов і професійними вміннями.

Для організації лабораторних робіт у професійній підготовці вчителя іноземної мови сьогодні намагаються застосовувати ІКТ технології, які уможливають сприяння

розвитку індивідуальних когнітивних стилів студентів у рамках особистісно орієнтованого навчання.

На цьому етапі розвитку методичної науки основними методами навчання іноземних мов у процесі професійної підготовки вчителів іноземних мов в Україні переважальними залишаються традиційні методи (комунікативний та елементи аудіо-візуального й аудіо-лінгвального). Застосування альтернативних методів викладання іноземної мови (сугестивний метод, груповий метод, метод повної фізичної реакції, мовчазний метод, драматико-педагогічний) та інноваційних методів (метод рольової гри, метод «кейз-стаді», метод каруселі, метод навчання по станціях, метод поліекрану) тільки набуває поширення у системі вищої освіти України.

Порівняльний аналіз особливостей організації процесу підготовки вчителя іноземної мови у Фінляндії та Україні подано у табл. 2.

Таблиця 2

Особливості організації процесу підготовки вчителів іноземних мов у ВНЗ Фінляндії й України: спільне та відмінне

Фінляндія	Україна
1	2
Форми навчання	
<ul style="list-style-type: none"> • Очна; • дистанційна 	<ul style="list-style-type: none"> • Очна; • заочна; • дистанційна (на початковій стадії)
Форми організації навчання/методи навчання	
<ul style="list-style-type: none"> • Традиційні (лекція, семінар, практичне заняття, консультація, самостійна робота, практика); • широке застосування інноваційних методів навчання та викладання (просемінар, заняття з вирішення проблем; проектна діяльність; наукові конференції; круглі столи; дискусії; науково-дослідна робота; групова робота, навчальна ділова гра) 	<ul style="list-style-type: none"> • Переважно традиційні (лекція, семінар, практичне заняття, консультація, самостійна робота, практика); • інноваційні методи (заняття з вирішення проблем; проектна діяльність; наукові конференції; круглі столи; дискусії; науково-дослідна робота; групова робота, навчальна ділова гра)
Форми контролю	
<ul style="list-style-type: none"> • Поточний; • рубіжний; • підсумковий («книжковий» іспит, письмові роботи та звіти, портфоліо студента, написання бакалаврської/магістерської робіт, захист проектів, захист практики, самоконтроль, рефлексія, написання студентами власного плану розвитку освітньої галузі за фахом, семінари, усні та письмові опитування) 	<ul style="list-style-type: none"> • Поточний; • тематичний; • рубіжний; • підсумковий; • заключний (усні опитування, письмові контрольні роботи, реферати, заліки, іспити, колоквіуми, написання курсових/дипломних робіт, тестування, семінари, захист кваліфікаційних робіт або дипломних проектів, самоконтроль, рефлексія)
Методи навчання іноземних мов	
<ul style="list-style-type: none"> • Традиційні (елементи аудіо-візуального методу; комунікативний); • альтернативні (метод повної фізичної реакції; сугестивний метод; драматико-педагогічний; мовчазний метод; груповий метод, конструктивістський метод); • інноваційні (метод сценарію; метод каруселі; метод навчання за станціями; метод групових пазлів; метод рольової гри; метод «кейз-стаді»; метод поліекрану. • <i>Примітка:</i> широке застосування альтернативних та інноваційних методів; базові елементи традиційних методів 	<ul style="list-style-type: none"> • Традиційні (аудіо-візуальний; комунікативний); • альтернативні (метод повної фізичної реакції; сугестивний метод; драматико-педагогічний; мовчазний метод; груповий метод, конструктивістський метод); • інноваційні (метод сценарію; метод каруселі; метод навчання за станціями; метод групових пазлів; метод рольової гри; метод «кейз-стаді»; метод поліекрану. • <i>Примітка:</i> альтернативні та інноваційні методи тільки набувають поширення; переважальне застосування традиційних методів

Отже, як видно з табл. 2, система освіти нашої країни має на меті підготовку висококваліфікованого викладача, який готовий до постійного здійснення розвитку професійно-педагогічних якостей. Однак, залишається низка педагогічних проблем, що і нині не є вирішеними повністю та значно впливають на систему підготовки викладачів у вищому навчальному закладі, а саме: диференціація та індивідуалізація професійної підготовки майбутнього педагога, застосування широкого спектра новітніх технологій у процесі навчання, впровадження інноваційних програм педагогічної підготовки в практику підготовки спеціалістів вищого навчального закладу; використання сучасних форм, методів і засобів навчання майбутніх фахівців; відсутність гнучкості освітньої системи та здатності до швидкої адаптації до нових вимог сучасного суспільства. У результаті маємо пасивне засвоєння розрізнених знань і навичок, яке не розвиває у майбутнього вчителя професійної компетентності та в переважній більшості випадків випускники українських педагогічних навчальних закладів оволодівають професією лише у процесі роботи в школі чи вищому навчальному закладі [1; 3].

Крім того, порівняння особливостей процесу підготовки вчителя іноземної мови в Україні та Фінляндії показало, що в Україні зберігаються національні особливості підготовки фахівців разом з оновленням змісту та структури навчання. Поряд з дворівневими програмами (бакалавр, магістр) — наявний кваліфікаційний рівень спеціаліста, аспірантура та докторантура.

На відміну від України, значну частину навчального навантаження майбутніх учителів іноземних мов в університетах Фінляндії становить самостійна робота. Підготовка вчителів іноземних мов в Україні може здійснюватися в умовах денної та заочної форм, у Фінляндії — лише в умовах денної форми навчання, проте з активним використанням дистанційних технологій навчання.

Однією з форм організації підготовки вчителів іноземних мов до іншомовного спілкування у Фінляндії є зарубіжні стажування, які не передбачені Українським державним стандартом вищої професійної освіти та Законом України «Про вищу освіту». Поширене та результативне проведення стажувань у Фінляндії більше, ніж в Україні, використання фінськими університетами інноваційних технологій у викладанні іноземних мов та професійно-педагогічній підготовці майбутніх вчителів сприяє ефективнішій організації самостійної роботи студентів.

На думку українських дослідників, система вищої освіти України недостатньо узгоджена із сучасними європейськими нормами організації навчального процесу, вимогами ринку праці, що істотно знижує можливості мобільності студентів, визнання дипломів про вищу освіту в розвинутих країнах і конкурентоспроможність наших випускників на міжнародному ринку праці.

Висновки

Отже, виявлені під час наукового дослідження спільні та відмінні риси особливостей організації та функціонування фінської та української систем професійної підготовки вчителів іноземних мов у вищих навчальних закладах дають нам змогу запропонувати інструментальний засіб моделювання підготовки вчителя іноземної мови в системі вищої освіти України (у подальшому — теоретична модель) та визначити педагогічні умови, у разі здійснення яких можна підвищити ефективність і рівень професійної підготовки майбутніх учителів іноземних у вищих навчальних закладах нашої країни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрущенко В. П. Основні тенденції розвитку вищої освіти України на рубежі століть: спроба прогностичного аналізу / В. П. Андрущенко // Вища освіта України. — 2001. — № 1. — С. 11–17.
2. Бігич О. Б. Методична освіта майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи: монографія / О. Б. Бігич. — К. : КНЛУ, 2004. — 278 с.
3. Біла книга національної освіти України / Акад. пед. наук України; за ред. В. Г. Кременя. — К., 2009. — 185 с.
4. Державна національна програма «Освіта: Україна XXI століття» Затверджена Указом Президента. — К. : Райдуга, 1994. — 62 с.
5. Махрева О. Є. Модернізація професійних характеристик учителів іноземних мов у межах Болонського процесу / О. Є. Махрева / Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. — 2011. — № 5 (216). — С. 16–25.
6. Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах : підруч. / Л. С. Панова, І. Ф. Андрійко, С. В. Тезікова [та ін.]. — К. : ВЦ «Академія», 2010. — 328 с.
7. Ніколаєва С. Ю. Ступенева система освіти в Україні та система навчання іноземних мов / С. Ю. Ніколаєва, Р. П. Петрашук, Н. О. Бражник. — К. : Ленвіт, 1996. — Вип.1. — 90 с. — (Бібліотечка журналу «Іноземні мови»).

Гринюк С. П.

КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ УКРАЇНСЬКОГО І ФІНСЬКОГО ОПИТА ПОДГОТОВКИ УЧИТЕЛЕЙ ІНОСТРАННИХ ЯЗЫКОВ

Осуществлен сравнительный анализ украинского и финского опыта профессиональной подготовки учителей иностранных языков. Выявлены общие и отличительные аспекты относительно процесса профессиональной подготовки учителей иностранных языков и предложены методические рекомендации, которые будут служить повышению эффективности процесса подготовки украинских учителей с учетом лучших образцов финской системы подготовки учителей иностранного языка.

Ключевые слова: *сравнительный анализ, повышение качества подготовки учителей иностранных языков, методические рекомендации.*

Grynyuk S. P.

COMPARATIVE ANALYSIS OF UKRAINIAN AND FINNISH EXPERIENCE OF FOREIGN LANGUAGE TEACHER TRAINING

The comparative analysis of Ukrainian and Finnish experience of foreign language teacher training is carried out in the article. Common and different aspects are educed as for the process of foreign language teacher training and methodical recommendations that will serve to the increase of efficiency of the whole process of training of the Ukrainian teachers taking into account the best acquisitions of the Finnish model of teacher training.

Key words: *comparative analysis, upgrading of preparation of teachers of foreign languages, methodical recommendations.*